

1. РОЗРОБИТИ І ОБҐРУНТУВАТИ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

1.1. Законодавче регулювання продовольчої безпеки

(виконавці - О. В. Скидан, В. М. Микитюк, О. Д. Ковальчук)

Ключові слова: аграрна політика, продовольча безпека, законодавчо-правове забезпечення.

Вступ. Тенденції світового масштабу останніх років несприятливо впливають на всі національні системи продовольства, сприяючи формуванню нових загроз продовольчій безпеці. Дефіцит, що посилюється незбалансованістю попиту і пропозиції, скороченням експорту та рядом інших причин здійснює депресивний вплив на світовий ринок продовольства. В цих умовах спостерігається суттєве зростання впливу на формування продовольчої безпеки України зовнішніх факторів, оскільки продовольство все більшою мірою стає одним із основних важелів політичного і економічного впливу в міжнародних відносинах.

Постановка задачі. Загострення продовольчої проблеми у світі призводить до того, що більшість країн починає формувати більш жорстку політику у вказаній сфері, посилюючи державний контроль за національними продовольчими ресурсами у вигляді нарощування продовольчих резервів та реалізації протекціоністських заходів. Реформи аграрної політики все більшою мірою починають концентруватися навколо питань продовольчої безпеки. Відповідної модернізації потребує політика щодо формування продовольчої безпеки і в Україні, оскільки лише за умови гарантування забезпечення населення продовольством за будь-яких умов держава може проводити незалежну політику. Проблема продовольчої безпеки багато років неодноразово розглядалася на найвищому державному рівні, проте до цього часу не отримала свого законодавчого закріплення.

Результати. У складі робочої групи при Міністерстві аграрної політики та продовольства України у 2011 р. було розроблено проект Закону України «Про продовольчу безпеку України», який визначає правові, економічні, соціальні, екологічні та організаційні засади державної політики в сфері формування продовольчої безпеки України, яка є складовою національної безпеки держави. Положення Закону стануть основою для розробки нормативно-правових актів, цільових програм та проектів, що стосуються питань формування продовольчої безпеки держави, насамперед розвитку агропромислового комплексу України.

Важливою особливістю проекту Закону є те, що в ньому глибоко відображено сутність та усі ключові складові проблеми продовольчої безпеки у її сучасному розумінні. Це питання не тільки фізичної та економічної доступності продовольства для всіх категорій населення, а й проблеми продовольчої незалежності держави, динамічного розвитку усіх галузей

аграрного сектора економіки держави, забезпечення високого рівня їх конкурентоспроможності; підтримання стабільності вітчизняного продовольчого ринку, зокрема шляхом формування стратегічних запасів основних харчових продуктів; здійснення активної зовнішньоекономічної діяльності, питання якості і безпеки харчових продуктів, здорового харчування.

Наступне, в чому полягає новизна проекту Закону - це передбачена сфера відповідальності та зобов'язання основних суб'єктів продовольчої безпеки, до яких відносяться не тільки органи державної виконавчої влади, а й виробники сільськогосподарської продукції та продовольства, підприємства торгівлі харчовими продуктами, науково-дослідні установи, неурядові організації, засоби масової інформації, рекламні і маркетингові організації. Забезпечення тісної взаємодії між цими суб'єктами сприятиме узгодженості політики в усіх сферах, що пов'язані з продовольчою безпекою та запобігатиме завданню шкоди здоров'ю населення, довкіллю й економіці держави.

Ідеологія проекту Закону концентрується на тому, що формування продовольчої безпеки відбувається з урахуванням національних інтересів держави, громадян, господарюючих суб'єктів та при створенні економічного механізму, який стимулює розвиток вітчизняного агропромислового комплексу та сільських територій загалом. Зростання продуктивності вітчизняного АПК за рахунок власної сировини дозволить отримати триєдине вирішення проблематики продовольчої безпеки. По-перше, зростатиме фізична доступність продуктів харчування. По-друге, відбуватиметься ріст валового внутрішнього продукту та валового регіонального продукту, що забезпечуватиме збільшення наповнюваності бюджету та, відповідно, можливість реалізації соціальних програм, які підвищують рівень економічної доступності продовольства. При цьому відбуватиметься скорочення рівня диференціації у споживанні продуктів між окремими соціальними групами населення, оскільки категорії населення з низькими доходами витрачають на продукти харчування більшу частку доходів, ніж групи з середніми та високими доходами.

Для депресивних аграрно-орієнтованих регіонів питання стимулювання розвитку агропромислового комплексу має особливе значення, оскільки від його вирішення залежить стан регіонального соціально-економічного розвитку в цілому, що пов'язано зі значним додатковим позитивним впливом економічного росту в агропромисловому комплексі на інші галузі економіки. По-третє, з'являтимуться можливості для підвищення конкурентоспроможності агропромислового комплексу, що забезпечуватиме збільшення виручки, в т.ч. експортної.

Ще однією особливістю проекту Закону є те, що в ньому закладено окремі положення щодо врахування регіональної складової проблеми продовольчої безпеки. Це надзвичайно важливо, оскільки проблема продовольчої безпеки має вирішуватися не лише на національному, а й на регіональному рівні. Це обумовлено нерівномірністю соціально-

економічного розвитку окремих територій держави, що є наслідком значних відмінностей в природно-кліматичних умовах, виробничо-економічному потенціалі та ін.

Одним із основних інструментів формування продовольчої безпеки має стати національна стратегія продовольчої безпеки, на основі якої місцеві державні адміністрації з урахуванням територіальних особливостей розроблятимуть відповідні регіональні стратегії. При цьому передбачається необхідність корегування Стратегії з урахуванням зміни соціальних, економічних та екологічних умов, пов'язаних як з розвитком аграрного сектору, так і загальним станом національної і світової економіки.

Проектом Закону передбачено створення системи організованого моніторингу за характером змін процесу формування продовольчої безпеки, їх кількісною і якісною оцінкою з метою підготовки відповідних рекомендацій та управлінських рішень. Система моніторингу базується на поєднанні економічних та соціальних індикаторів з показниками, які відображають результативність діяльності органів державної влади з вирішення проблеми продовольчої безпеки.

Передбачена система індикаторів продовольчої безпеки є значно ширшою від діючої і враховує не тільки рівень споживання населенням харчових продуктів, їх економічну та фізичну доступність, а й питання стабільності вітчизняного продовольчого ринку, ступеня його незалежності, якості і безпечності харчових продуктів, показники ефективності використання аграрного природно-ресурсного потенціалу, розвитку агропродовольчої сфери як системоутворюючої для всієї системи продовольчої безпеки.

Негативна зміна кожного з показників, що входять до оціночних груп, розглядатиметься як реальна чи потенційна загроза продовольчій безпеці країни, оскільки усі вони взаємозалежні і взаємопідпорядковані в контексті своєї цільової спрямованості. Функціонування такої системи моніторингу надасть можливість вчасно прогнозувати внутрішні та зовнішні загрози продовольчої безпеки, вживати своєчасні заходи щодо їх усунення або мінімізації негативних наслідків.

Окремо у проекті Закону встановлено граничні значення найбільш важливих критеріїв продовольчої безпеки. Граничним значенням індикатора достатності запасів зерна у державних ресурсах визначено його 17-відсотковий рівень, що відповідає 60-ти дням споживання. Граничним значенням індикатора економічної доступності продуктів є його 50-відсотковий рівень. Граничним значенням індикатора продовольчої незалежності за окремим продуктом вважається його 20-відсотковий рівень. Це цільові орієнтири, на досягнення яких має бути спрямована державна політика у найближчі роки.

Вирішенню проблеми продовольчої безпеки сприятиме також передбачений проектом Закону комплекс заходів щодо інформаційного забезпечення процесів її формування, згідно якого уповноважений Кабінетом Міністрів України орган виконавчої влади забезпечуватиме регулярне

дослідження складу харчових продуктів, що надходять на споживчий ринок України, та створення відповідного інформаційного банку даних; розробку рекомендованих харчових раціонів для основних соціальних і демографічних груп населення з урахуванням регіональних традицій і звичок, екологічної ситуації; здійснюватиме розрахунки прогнозних та фактичних потреб держави в основних видах харчових продуктів.

Висновки. В цілому положення проекту Закону ув'язують в єдиний механізм політику держави у сфері розвитку сільського господарства, харчової промисловості, зовнішньої торгівлі продовольством, внутрішнього продовольчого ринку, забезпечення якості і безпеки продовольства, раціонального харчування населення. Вплив на агропромисловий комплекс, який формує пропозицію на продовольство, доповнюється заходами стимулювання попиту на нього шляхом реалізації соціальних програм, метою яких є забезпечення достатнього рівня харчування усіх категорій населення, забезпечення ефективної зайнятості, демонополізації продовольчого ринку, здійснення цінової політики.

Загалом проект Закону, у разі його прийняття та реалізації, сприятиме усуненню основного існуючого недоліку процесу регулювання продовольчої безпеки держави, яким є ігнорування принципу системності та зосередження тільки на окремих аспектах цієї комплексної соціально-економічної проблеми. Закон забезпечить управління продовольчою безпекою з економічної, екологічної, організаційної, нормативної та соціальної позицій, сприятиме її формуванню на якісно новому рівні, що відповідає світовим стандартам.

Список наукових публікацій:

1. Микитюк В.М. Механізм формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств / В.М.Микитюк, Н. В. Трофименко// Вісник ХНАУ. - 2011. - №. - С 51-56.
2. Ковальчук О. Д. Світовий досвід управління безпечністю молоко та м'ясопродуктів / О.Д. Ковальчук // Формування стратегії розвитку аграрного сектора регіону: матеріали 7-ої міжфакульт. наук.-практ. конф. Том. 1, 20 травн. 2011 р. — Житомир: ЖНАЕУ, 2011. — С. 63-66.
3. Скидан О.В. Планирование устойчивого сельского развития // Management theory and studies for rural business and infrastructure development: Research papers. - Lithuanian University of Agriculture. - 2011. - №2 (26). - С 220-226.
4. Скидан О.В., Ушкаренко Ю.В. Гносеологічні витoki аграрної політики держави / Ціннісний вимір політичної діяльності: політична трансформація сучасного українського суспільства: Зб. наук, праць / Редколегія: Ю.М. Бардачов, В.Ф. Цвих, Ф.Г. Семенченко та ін. - Херсон: Вид-во «Олді-плюс», 2011.- С 247-249.
5. Скидан О.В. Розвиток інноваційної діяльності в регіональному АПК // Актуальні проблеми розвитку регіональних АПК: матеріали між нар. наук.-практ. Конф. (26-27 травня 2011 р.) / Відп. ред. Т.В. Божидарнік. - Луцьк: РВВ Луцького національного технічного університету, 2011. - С 62-63.
6. Скидан О.В. Логістика як інструмент управління підприємством // Вісник ХНАУ. -2011. - №4. - С 56-60.

7. Степаненко Н.І., Швець Т.В., Скидан О.В., Ніценко В.С. Стратегічні засади формування та розвитку обслуговуючих підприємств північно-західного регіону України / Агробізнес: проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку. Колективна монографія / [О.О. Артеменко, І.В. Баришевська, Л.А. Бахчиванжи та ін.]; за ред. Я.В. Сухія, В.С. Ніценка. - Одеса: СВД М.П. Черкасов, 2011. - С. 263-300.
8. Скидан О.В. Государственная политика обеспечения устойчивого сельского развития / Социально-экономический потенциал сельских территорий: приоритетные направления формирования и реализации: [сборник] / Материалы Международной научно-практической конференции. 5-6 апреля 2011 г. - Орел: Изд-во Олег ГАУ, 2011. - С. 362-367.